

راهبرد عملیات روانی ایالات متحده آمریکا در قبال برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران

حمید سلطانیان^۱ | علیرضا گلشنی^۲ | ابراهیم متقی^۳

چکیده

عملیات روانی موضوعی پیچیده، چندوجهی و تحت تأثیر ملاحظات راهبردی امنیتی است که به عنوان بخشی از تهدیدات نرم جهت اعمال قدرت، در عرصه روابط بین‌الملل است. مسئله فوق بیش از اینکه بر محور واقعیت‌های جاری باشد مبتنی بر کاربری روانی برای افزایش اثرگذاری، استوار است. بنابراین این پژوهش در صدد شناخت راهبرد عملیات روانی آمریکا علیه برنامه هسته‌ای بوده که با تکیه بر جمع‌آوری اسنادی و استفاده از روش تحلیل محتوای کمی با تکنیک کیوسرت تدوین یافته است. سوال اصلی مقاله حاضر اینست که راهبرد عملیات روانی آمریکا در قبال برنامه هسته‌ای ایران چیست و از چه سازوکارهای اجرایی استفاده می‌کند؟ برای پاسخ به سوال فوق، فرضیه مقاله اینگونه تدوین یافته است که راهبرد عملیات روانی آمریکا در مورد برنامه هسته‌ای ایران، استفاده از الگوی تهدیدنمایی فریبنده بوده است. یافته‌های مقاله حکایت از آن دارد که نهادهای جنگ نرم آمریکا با استفاده از سازوکارهای متهم‌سازی و خنثی‌سازی، نقش زیادی در بر ساخت آگاهی عمومی منفی و تشدید روند امنیتی حوزه تهدیدات نرم در قبال برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران داشته است. کلیدواژه‌ها: الگو تهدیدنمایی فریبنده، خنثی‌سازی، سازوکارهای عملیات روانی، متهم‌سازی

۶۲

سال هفدهم
بهار ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۴/۲۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۲/۰۵

صص: ۲۲۵-۲۰۵

شاپا چاپی: ۱۸۵۷-۲۵۳۸
الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۲۵۰

DOR: 20.1001.1.25381857.1403.17.62.7.2

۱. دانشجوی دکتری، رشته مسائل ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، اصفهان، ایران

۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، اصفهان، ایران Agolshani41@gmail.com

۳. استاد تمام، گروه حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

تهدید، عنصر یا وضعیتی است که ارزش حیاتی سه گانه (تمامیت ارضی، ایده و الگوهای رفتاری، حاکمیت سیاسی) را به خطر می‌اندازد. هنگامی که بحث از تهدیدات نرم و قدرت نرم به میان می‌آید، متناسب با ذهنیات و تجربیات، وجهی از آن را در ذهن متصور می‌شود. در سطح کلان و در عرصه روابط بین‌الملل، می‌توان گفت قدرت نرم «جلب نمودن مردم، به جای اجبار کردن آنهاست» به نظر جوزف نای، از نظریه پردازان اصلی این مفهوم، اساس قدرت نرم در ارزش‌ها نهاده شده است، در فرهنگ و نحوه رفتار با هر کشور در سطح بین‌المللی و در واقع، ایجاد حس مشروعیت برای اهداف بین‌المللی یک کشور (Kelly, 2002 و Nye, 2003).

در ادبیات نیز تهدیدات نرم به عنوان یکی دیگر از مفاهیم جدید در ادبیات سیاسی و راهبردی، می‌توان چهاربرداشت مختلف را تشخیص داد: اول، تهدیدنرم به عنوان عملیات روانی حریف علیه مخاطب، دوم اینکه، تهدید نرم به عنوان بخشی از اقدامات پنهان اطلاعاتی، سوم اینکه، تهدیدنرم به عنوان هدف قرار گرفتن بنیان‌های ذهنی و اعتقادی سامانه‌های سیاسی خودی از سوی محافل روشنفکری و چهارم، تهدید نرم به عنوان ناآرامی‌های اجتماعی گسترده با هدف براندازی سامانه‌های ساسی خودی است (بتولی، ۱۳۹۲: ۱۸۲). مقام معظم رهبری در خصوص ماهیت و چیستی تهدید نرم با بهره‌گیری از کلیدواژه تهاجم فرهنگی می‌فرمایند: «هدف تهاجم فرهنگی دشمن اینست که ذهن مردم را عوض کند، از راه اسلام منصرف کند و از مبارزه ناامید کند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۲/۷۲). بنابراین سازوکارهای عملیات روانی که مورد استفاده کشورهاست به نوعی در این مباحث مورد اشاره قرار گرفته است.

۱. اگرچه موضوعیت یافتن عبارت «قدرت نرم» در روابط بین‌الملل، سابقه‌ای تقریباً بیست و پنج ساله و پس از مکتوبات جوزف نای دارد، اما این مفهوم قرن‌هاست موضوعیت خود را در زندگی اجتماعی انسان‌ها را اثبات نموده است. در دین مبین اسلام، زمانی که پروردگار لطیف، حسن خلق پیامبر را به رخ می‌کشد (وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ - قلم آیه ۴) (فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا لَفُضِّقُوا مِنَ الْخُلُقِ - آل عمران/۱۵۹) و آن را عامل جذب انسان‌ها به وی برمی‌شمرد. در حقیقت از یکی از وجوه قدرتمند اقتدار نرم سخن می‌گوید که هم جذاب است، هم بر پایه اختیار و هم دارای اثبات. قرن‌ها بعد، ملا احمد نراقی در کتاب معراج السعاده خویش تعریف زیبایی از حب جاه طرح می‌کند که نزدیک به مفهوم فعلی قدرت نرم است: «حقیقت جاه، تسخیر قلوب مردم و مال کشدن دل‌های ایشان است... وقتی دل‌ها مسخر کسی می‌گردند که اعتقاد به وجود صفت کمالی در حق آن کس نمایند...» (ملا احمد نراقی، معراج السعاده، قم، انتشارات آل طه، ۱۳۸۸. ص ۵۸۴). اینگونه موارد در ادبیات اسلامی و ملی ایران نیز به وفور یافت می‌شوند.

عملیات روانی در قبال انقلاب اسلامی، به بهانه موضوعات متعدد صورت گرفته و با مضاعف شدن اهمیت ارتباطات و اطلاعات تداوم خواهد یافت. در حقیقت در عصر کنونی با وجود تهدیدات مرکب و جنگ‌های ترکیبی، عملیات روانی رویکردی نوین در عرصه اعمال قدرت به شمار می‌رود و جایگزین و مکملی برای قدرت سخت می‌باشد و این اهمیت موضوع را نشان می‌دهد. لذا مسئله این مقاله شناخت راهبرد^۱ عملیات روانی آمریکا در قبال مذاکرات هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در فضای پسام مذاکرات و در ادامه، مهمترین سازوکارهای عملیات روانی مقامات آمریکایی برای برساخت منفی، تشدید تهدیدات نرم و تقابل با برنامه هسته‌ای ایران است که هر کدام به‌صورت جداگانه مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. در قسمت بعد، چشم‌انداز این راهبرد عملیات روانی مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت این مقاله با ارائه راهکارها و جمع‌بندی کلی پایان می‌یابد.

مبانی نظری

نظریه برجسته‌سازی^۲

نظریه برجسته‌سازی یکی از رهیافت‌های نظری مهم در عملیات روانی و علوم ارتباطات است که این موضوع را مورد تدقیق قرار داده است. (شکر خواه، ۱۳۷۴: ۹۰). بنیاد و اساس برجسته‌سازی را این اصل شکل می‌دهد که حاکمیت‌ها با ارائه خبرها، موضوعاتی را که عامه درباره آن فکر می‌کنند، تعیین می‌کنند^۳ (مک کامبز، ۱۹۷۲: ۷۶). رسانه‌ها ممکن است در اغلب اوقات در اینکه به مردم بگویند که چگونه فکر کنند، موفق نباشند، اما در اینکه به خوانندگان خود بگویند که درباره چه چیزی فکر کنند، موفق هستند (Bernards, 1963: 120). در برجسته‌سازی، دو عامل درون سازمانی و برون سازمانی دخالت دارند؛ عوامل درون سازمانی از ارزش‌ها و نحوه عمل روزنامه نگاران و سیاست‌های سازمان رسانه‌ای حکایت دارد که شامل دروازیان خبری، معیارها و اهداف سازمان رسانه‌ای است. عوامل برون سازمانی، شامل رسانه‌های پرنفوذ، فعالیت و واکنش راهبران، ایدئولوژی و گروه‌های ذینفع است (دهقان، ۱۳۸۷: ۲۳).

۱. راهبرد دارای مولفه‌هایی مانند برنامه (Plan)، تمهیدات (Poly)، الگو (Pattern)، موقعیت (Position)، چشم‌انداز (Perspective) می‌باشد.

2. Agenda Setting

۳. بنگرید به:

McCombs, Maxwell and Shaw Donald (Summer, 1972), "The Agenda-Setting Function of Mass Media", Public Opinion Quarterly. 36 (1):76-187

با توجه به پژوهش موردنظر، در مذاکرات هسته‌ای، طرفین مذاکره بارها در جنگ رسانه‌ای خود با برجسته‌سازی اقدامات و تحرکات، پیشبرد اهداف را فراهم می‌ساختند. براساس این نظریه عوامل اجرا کننده عملیات روانی بر عهده دو گروه کلی رسانه‌ها و بخش دیپلماسی، اطلاعاتی و نهادهای جنگ نرم آمریکا بود. در واقع این دو عوامل نقش عوامل برون سازمانی و درون سازمانی نظریه برجسته‌سازی را ایفا کرده‌اند. رمز موفقیت این دو عامل در همپوشانی و تعامل راهبردی با هم است. ادعایی که در ادامه با تحلیل محتوایی عملکرد کارگزاران جنگ نرم آمریکا با بهره‌گیری از سازوکارهای عملیات روانی مورد ارزیابی قرار گرفته است. در یک جمع‌بندی کلی از بحث نظری این مقاله می‌توان گفت ساخت آگاهی عمومی مرتبط با موضوعات بازیگران از محیط بین‌الملل و رفتار دیگران متأثر از تجربه و زمینه تاریخی آن‌ها نسبت به «خود» از «دیگران» است. در چنین شرایطی، مسئله‌سازی، دوستی و دشمنی را خود دولت‌ها بنا بر محیط ذهنی خویش که انباشته از تجربیات زمینه‌مند است، تعریف می‌کنند. مطابق با این طرز فکر وجود یک سلاح در دست یک دوست، متفاوت از وجود همان سلاح در دست دشمن است. آمریکا با استفاده از ظرفیت‌های داخلی و بین‌الملل خود نسبت به ایجاد ساخت عمومی موضوعات برای مواجهه یا فعالیت‌های هسته‌ای ایران و به‌ویژه مذاکرات هسته‌ای اقدام کرده است.

شکل ۱. تاکتیک برجسته‌سازی در مذاکرات هسته‌ای

پیشینه پژوهش

بیش از بیست سال است که بحران هسته‌ای ایران در کانون مباحث روابط بین‌الملل، به‌طور عام، و راهبردهای هسته‌ای، به‌طور خاص، قرار گرفته است. کتب و مقالاتی چشم‌گیر با

رهیافت‌های متعدد در این مورد نوشته شده است. نکته مهم در تهیه محتواهای مربوط به عملیات روانی این است که پژوهشگران به دنبال سیاست‌های رسانه‌ای جنگ نرم رفته و از راهبردها و الگوها غفلت کرده‌اند. همچنین در تعدادی از محتواهای تهیه شده از راهبرد عملیات روانی به صورت توصیفی بحث شده که در ادامه به تاکتیک‌ها برای تبیین موضوع پرداخته می‌شود. تفاوت موضوع پژوهش فوق با مطالب تدوین شده قبلی در سطح تحلیل کلان است. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت آنچه که امروز در تولید پژوهش‌های مربوط به مذاکرات هسته‌ای می‌بینیم پرداختن به عملیات روانی بسیار ضعیف کار شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

نویسنده	عنوان	مهمترین یافته و تمرکز تحقیق
اصغر افتخاری ۱۳۹۳	الگوهای مدرن عملیات روانی آمریکا علیه ج.ا. ایران	احصاء تکنیک‌های آمریکا بر ضد ایران در قالب الگوی مدرن فریندگی. این مهم در دوران پس از انقلاب را در بر می‌گیرد. بصورت کلی اقدام آمریکا در برابر گفتمان آمریکا را تشریح می‌کند.
حجت الله مرادی ۱۳۹۳	بررسی تاکتیک‌های روانی نیروهای ائتلاف بین‌المللی به رهبری آمریکا بر ضد عراق در جنگ ۲۳ روزه سال ۲۰۰۳	جنگ سوم خلیج فارس که در پی واقعه یازده سپتامبر شکل گرفت، به طور اساسی با اقدامات روانی پیش رفت. تاکید بر این است که برای نخستین بار عملیات نظامی پیوسته عملیات روانی شد.
اسماعیلی و دیگران ۱۳۹۳	چگونگی روش‌های عملیات رسانه‌ای تلویزیون فارسی بی.بی.سی در انتخابات دهم ریاست جمهوری ایران	تاکتیک‌های عملیات روانی به کار گرفته شده توسط شبکه ماهواره ای بی.بی.سی در انتخابات سال ۱۳۸۸ - ترتیب بیشترین تا کمترین میزان استفاده، در این پژوهش احصا شده است.
رضاباقری زاده (۱۳۹۲)	بررسی گفتمان اسلام ستیزی و ایران هراسی در مطبوعات و رسانه های برجسته غرب	تحلیل مصادیق عملیات روانی غرب علیه نقض حقوق بشر، بر نامه هسته‌ای، نظامی، حمایت از تروریسم، ادعای دخالت ایران در امور داخلی دیگر کشورها
داوود گودرزی (۱۳۹۵- پایان نامه ارشد)	بررسی و تحلیل عملیات روانی رسانه های غربی بر ابعاد امنیتی سیاسی ایران در شرایط پسا برجام	تکنیک‌های عملیات رسانه ای توسط رسانه های غرب هنگام توافق نامه برجام و بعد از آن برای تحت تاثیر قرار دادن امنیت و سیاست در ایران این تحقیق عملیات رسانه‌ایی را مدنظر دارد نه عملیات روانی
محمدعلی شیرخانی و جواد حق (۱۳۹۴)	واکاوی فضا سازی رسانه‌ای آمریکا در پرونده هسته‌ای ایران (بررسی موردی عملکرد صدای آمریکا)	بررسی چگونگی اقدام رسانه ای صدای آمریکا، مسئله اصلی این مقاله را تشکیل داده است. ضمن تبیین چگونگی بحران از موضوع هسته‌ای ایران به دسته‌بندی مناطق تأثیرپذیر از این فضا سازی رسانه‌ای و ابعاد گوناگون آن پرداخته‌اند.

روش‌شناسی پژوهش

روش‌شناسی کیو (کیوسرت)^۱ از جمله روش‌های تحلیل محتوای کمی و کیفی است که در آن پژوهشگر از افراد می‌خواهد ذهنیت‌های خود را درباره یک موضوع خاص بیان کنند (خوشگویانفرد، ۱۳۸۶). هدف اصلی این روش شناخت عامل‌ها و الگوهای ذهنی (در اینجا راهبرد یا الگوی عملیات روانی آمریکا) است، نه شمارش تعداد افرادی که تفکرات مختلفی دارند. از این نظر، می‌توان گفت روش یاد شده روشی کیفی است، اما از آنجا که برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی و تحلیل مولفه‌های اصلی استفاده می‌شود، این روش به نوعی روش کمی نیز محسوب می‌شود. به همین دلیل روش کیو را روش ترکیبی (کمی کیفی) می‌نامند. بنابراین پژوهش حاضر که از نظر هدف کاربردی، از نظر روشی توصیفی و از جهت داده‌های جمع‌آوری و تحلیل شده از نوع ترکیبی (آمیخته) اکتشافی و همچنین جزو پژوهش‌های ترکیبی نیز می‌باشد. روش کیوسرت با ترکیب دو مجموعه تحقیق کمی و کیفی به انجام می‌رسد و شواهد بیشتری برای درک بهتر پدیده‌ها به دست می‌دهند و محدودیت طرح‌های تحقیق کمی و تحقیق کیفی را از میان بر می‌دارند (بازرگان، ۱۳۸۷).

در جامعه مورد مطالعه، افراد را به‌عنوان نمونه (هدفمند) از میان کسانی انتخاب شده‌اند که ارتباط خاصی با موضوع تحقیق دارند. در خصوص مراحل اجرای روش کیو، برخی از دسته‌بندی‌ها مراحل انجام روش مذکور را پنج مرحله و برخی به دو مرحله دسته‌بندی کرده‌اند (خوشگویانفرد، ۱۳۸۶، ص ۳۰؛ دانایی فرد، و همکاران ۱۳۹۲، ص ۴۱). در پژوهش حاضر از فرایند پنج مرحله‌ای استفاده شده است. برای سنجش میزان اعتبار ابزار گردآوری داده‌ها از روایی^۲ صوری استفاده شد و پژوهشگر گزینه‌های کیو را به تأیید برخی مدیران و مجریان رسانه است. برای انجام روایی در این پژوهش، نخست نمونه داده‌ها به تعداد ۷۲ گزاره با مرور ادبیات نظری و مصاحبه با تعدادی از مشارکت‌کنندگان جمع‌آوری گردید و پس از آن در اختیار تعدادی از اساتید خبره و تعدادی از مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و بعد از گردآوری نظرات و ابهامات آن‌ها در باره گزاره‌ها، پرسشنامه‌ای برای بررسی بهتر کلیدواژه‌ها و انتظارات جامعه آماری نهایی شد و انتخاب نمونه معرف فضای گفتمانی به تعداد ۴۰ گویه انتخاب شد. برای انجام پایایی^۳ در

1. Q-Sort- Q-Methodology

2. validity

3. Reliability

پژوهش از روش روش آزمون- آزمون مجدد استفاده گردیده و بیست درصد از افراد نمونه مورد آزمون دوباره قرار گرفتند و ضریب همبستگی به دست آمده، عدد ۸۱ درصد را نشان می‌دهد که نشانگر سطح بالایی از پایایی است. داده‌های شناسایی شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۰ با توجه به آزمون مربوطه مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

جدول ۲. گزینه‌های نمونه کیو مورد استفاده در پژوهش (منبع: مصاحبه‌های انجام شده و مرور متون)

کد	گزینه‌های نمونه کیو
۱	نقش توافق برای همکاری‌های مسالمت‌آمیز در برابر تهدیدات نوظهور فراملی و جنبش‌ها
۲	تغییر هیئت حاکمه آمریکا در سال ۲۰۱۶ و نقش سیاست‌گذاری‌های دیپلماتیک و اطلاعاتی جدید
۳	چهار رویکرد برخورد نرم، فشار از داخل، تحریم‌های درازمدت و اقدام نظامی محدود علیه تأسیسات هسته‌ای ایران از نظر اتاق فکرهای آمریکا در سلسله نشست‌های راهبردی
۴	جهت‌گیری منطقه‌ای ترامپ و تضمین امنیت به رژیم‌های مخالف ایران در منطقه
۵	خوانش فیزیکی از امنیت در برنامه هسته‌ای ایران از سوی نهادهای اطلاعاتی و کارگزاران
۶	نقش ارتباطات عاطفی و تعاملی کارگزاران آمریکایی مانند جان کری، آلن ایر، سحر نوروز زاده و ...
۷	کنفرانس‌های مشترک غرب با کلیدواژه تحریم، مذاکره و تهدید نظامی
۸	سخنرانی اوپاما و نشست‌های بین‌المللی در G7- ناتو- کنگره- کنفرانس امنیتی مونیخ: اطمینان از اینکه ایران هرگز به تسلیحات اتمی دست پیدا نخواهد کرد. مذاکرات بین‌المللی فشرده برای حل مسالمت‌آمیز یک تهدید بین‌المللی مهم ضد امنیت جهانی و منطقه‌ای.
۹	نقش تحریم‌ها در ایجاد و انجام مذاکره
۱۰	اتهام حمایت ایران از تروریسم، نظام‌های سیاسی منطقه و تلاش برای دستیابی به بمب هسته‌ای
۱۱	تأمین توان هسته‌ای ایران از سوی غرب، روسیه و چین
۱۲	انتشار اطلاعات مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای ایران و آشکارسازی آنها
۱۳	تهدیدات اطلاعاتی علیه نخبگان، ظرفیت‌های علمی و هسته‌ای و وجود جاسوس‌های هسته‌ای
۱۴	خوانش خطر پارسی و خطر شیعی از سوی نخبگان فکری و ابزاری آمریکا در نهادهای علمی و سیاست‌گذار با تفسیر از عدم امنیت تاریخی ایران (کتاب هاب خطر پارسی و ایران مخفی)
۱۵	انتصابات در میان مقامات دیپلماتیک بین سال‌های ۲۰۱۱ الی ۲۰۱۵ تأثیر زیادی بر متقاعدسازی طیف‌های مخالف داخلی و خارجی فعالیت هسته‌ای جمهوری اسلامی داشت.
۱۶	نشر قانون سنا که طبق قانون حق دارد مانع توافق بد با ایران شود (حق و تو توافقات دولت)
۱۷	نقش سیاست در مقابل نقش تکنیک و مسائل فنی موضوع هسته‌ای و مذاکرات آن

جدول ۲. گزینه‌های نمونه کیو مورد استفاده در پژوهش (منبع: مصاحبه‌های انجام شده و مرور متون)

کد	گزینه‌های نمونه کیو
۱۸	انتصابات در میان مقامات دیپلماتیک بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ تأثیر زیادی بر خنثی‌سازی مذاکرات هسته‌ای (برجام) گذاشت.
۱۹	گزارش سازمان سیا در سال ۱۳۹۳ مبنی بر کاهش فعالیت‌های امنیتی ایران به روند تقویت مذاکرات هسته‌ای (برجام) کمک کرد.
۲۰	تقویت تلاش‌های اطلاعاتی برای شناسایی فعالیت‌های پنهانی - دستیابی به راهکارهای هوشمندسازی تحریم و همگرایی اطلاعاتی در منطقه غرب آسیا
۲۱	نهادکارگزار آمریکایی: قدرت هوشمند به‌عنوان رویکردی مبتنی بر استفاده استراتژیک از استقرار دیپلماسی، ایجاد ظرفیت و پیش‌بینی قدرت نفوذ در شیوه‌ای مقرون به صرفه مانند برجام
۲۲	فرمان‌های اجرایی ۱۳۵۷۴-۱۳۵۹۰-۱۳۶۲۲-۱۳۶۴۵ در خصوص رفع تحریم‌های هسته‌ای
۲۳	اعمال محدودیت‌ها و تحریم‌های متناقض با برجام (مذاکره توأم با فشار)
۲۴	تعهدپذیری و نمایش مثبت آمریکا در مقابل ایران در مذاکرات و اقدامات مابعد آن توسط سیاستگذاران
۲۵	گفتگوهای مستقیم و دیدارهای مقامات ارشد ایران و آمریکا
۲۶	فیلیپ هموند (وزیر خارجه بریتانیا) و برخی دیگر از اعضای اتحادیه اروپا، در سفر به اسرائیل از توافق هسته‌ای اخیر با ایران به منظور تأمین صلح در خاورمیانه دفاع کردند. سال ۹۴
۲۷	نقش منابع اورانیوم ایران در توسعه برنامه هسته‌ای نامحدود
۲۸	گزارش اطلاعاتی آمریکا «ما توانسته‌ایم برای اولین بار در حدود یک دهه برنامه هسته‌ای ایران را متوقف کنیم و در بخش‌هایی آن را به عقب برانیم»
۲۹	پیوند معنادار روند صلح خاورمیانه، حقوق بشر، تروریسم و ... در کنار مسائل هسته‌ای
۳۰	گزارشات بین سال‌های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۴ اندیشکده هریتیج مبنی بر اهمیت جمهوری اسلامی در عرصه روابط بین‌الملل و تأکید بر تلاش بین‌المللی کشورها برای مذاکرات در زمینه‌های چالشی
۳۱	نقش دیپلماسی و تحرکات دیپلماتیک تحریک‌آمیز نظامی
۳۲	تصویر ایران در مجله‌های تایمز و نیوزویک آمریکا و انتشارات بین‌المللی آن به زبان‌های مختلف (برجسته‌سازی خطر بالقوه ایران - عدم صداقت ایران در فعالیت هسته‌ای)
۳۳	نقش محتوای اقتصادی برجام و تحرکات دیپلماتیک بین‌المللی با چرخش سبز آمریکا
۳۴	توسعه ارتباط با اسرائیل و کمک تسلیحاتی به برخی کشورهای منطقه از سوی آمریکا
۳۵	تشدید شکاف‌های سیاسی نخبگان ایران و اثرات اقتصادی تحریم‌ها

جدول ۲. گزینه‌های نمونه کیو مورد استفاده در پژوهش (منبع: مصاحبه‌های انجام شده و مرور متون)

کد	گزینه‌های نمونه کیو
۳۶	نقش آلن آیر در بستر فضای مجازی با استفاده از شخصیت حقیقی خود در استفاده از دیپلماسی عمومی نوین در مواجهه با مذاکرات هسته‌ای
۳۷	طرح انتظارات از ایران در مقابل حرکات مثبت آمریکا و جامعه جهانی
۳۸	مذاکرات تصنعی، طرفداری از تحریم و تهدیدات مستمر، اعمال فشار بر کشورهای موافق
۳۹	نقش نظرسنجی مراکز تحقیقاتی معتبر اثرگذار بر روندهای جهانی موضوعات کلان
۴۰	انعکاس شادمانی مقامات غربی از حصول توافق در برابر مسئولیت ایران در حفظ آن

یافته‌های پژوهش

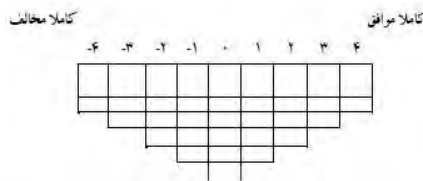
بررسی توصیفی جامعه آماری شرکت‌کننده در پژوهش نشان می‌دهد که مشارکت‌کنندگان از سه گروه مجریان عملیات روانی، دانشجویان رشته‌های روانشناسی و عملیات روانی، پژوهشگران سیاسی بودند که با توجه به هدف تحقیق، به صورت هدفمند انتخاب شدند که تعداد ۲۰ متخصص عملیات روانی شناسایی گردید. در ادامه ۵ نفر آنها به دلیل عدم تکمیل صحیح جداول کیو از مجموع پاسخ دهندگان حذف شدند. در این رابطه ۸۰ درصد شرکت‌کننده‌ها آقایان و ۲۰ درصد را خانم‌ها تشکیل می‌دهند. همچنین بررسی سطح علمی مشارکت‌کنندگان نیز نشان می‌دهد که ۲۰ درصد دانشجوی دکتری دارای مسئولیت اجرایی، ۲۰ درصد مربی، ۶۰ درصد استادیار بوده‌اند. از نظر دانشگاه محل تحصیل و خدمت نیز ۱۰ درصد دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۰ درصد دانشگاه تهران، ۲۰ درصد دانشگاه خوارزمی و ۶۰ درصد دانشگاه‌های نظامی مرتبط با موضوع عملیات روانی مشارکت داشته‌اند.

جدول ۳. اطلاعات مربوط به مشارکت‌کنندگان

سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با عملیات روانی مانند شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی، وزارت اطلاعات، نیروهای مسلح، صداوسیما، بسیج جامعه زنان سازمان بسیج مستضعفین، وزارت علوم، وزارت آموزش و پرورش	نهاد مربوطه
۸۰ درصد مرد و ۲۰ درصد زن	جنسیت
اساتید دانشگاه، دانشجویان دکتری، نماینده مجلس، معاون یا قائم‌مقام در سطح سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها، و مشاوران آنها	رده مسئولیتی
کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری و خارج فقه حوزوی	سطح تحصیلات

با توجه به تعداد گزاره‌ها در این پژوهش ۴۰ مورد که بر این اساس نظر ۱۵ نفر مشارکت‌کننده از میان متخصصان به دست آمده، از توزیع شبه نرمال که شکل استاندارد جدول رتبه‌بندی گزاره‌ها

در روش شناسی کیو است، استفاده شده است. طراحی بازه رتبه‌بندی از «+۴» برای بسیار موافق و تا «-۴» برای بسیار مخالف می‌باشد و عدد صفر در میانه نمودار قرار می‌گیرد. جدول رتبه‌بندی در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. برای انجام کار، ۴۰ گزاره‌ای که برای انجام پژوهش تدوین شده بود، بر روی ۴۰ عدد کارت برای اولویت‌بندی طراحی شد تا مشارکت‌کنندگان با سه دسته کردن گزاره‌ها به صورت موافق، مخالف و ممتنع، به مرتب‌سازی بپردازند.

شکل ۲. رتبه‌بندی گزاره‌ها

برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از روش نمودار کیو استفاده شد. داده‌های گردآوری شده در ۱۵ جدول یا نمودار کیو^۱ تهیه شد. داده‌های گردآمده برای ورود به نرم افزار SPSS آماده شد و برای تحلیل عاملی وارد محیط داده پردازشی شدند. در روش شناسی کیو مشارکت‌کنندگانی که میزان موافقت یا مخالفت آن‌ها در اولویت‌بندی گزاره‌ها به هم نزدیکتر باشد دارای ذهنیتی مشابهی خواهند بود و در نتیجه در این روش با توجه به نزدیکی ذهنیت افراد، دسته‌بندی صورت می‌گیرد (خسروی، ۱۳۹۹: ۱۳۲). در این تحلیل برای چرخش عامل‌ها از روش واریمکس می‌شود.

مقدار ویژه^۲ و پراکندگی^۳ از خروجی‌های تحلیل عاملی می‌باشند که در ادامه به بیان آن پرداخته می‌شود. چنانچه مشاهده می‌شود، نخستین عامل شناسایی شده با مقدار ویژه ۳/۰۱۵ نماینده‌ی تقریباً ۲۰ درصد دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان بوده و ۴ عامل شناسایی شده در مجموع گویای در حدود ۶۵ درصد دیدگاه‌های مشترک مشارکت‌کنندگان می‌باشد. در مرحله‌ی نهایی برای بیان ذهنیت مشترک یک گروه یا یک عامل، لازم است امتیازی که از دیدگاه عامل مورد نظر به هر گزینه‌ی کیو تعلق می‌گیرد محاسبه شود و سپس امتیازهای عاملی توسط پژوهشگر و مطابق با بازه‌ی رتبه‌بندی پژوهش مرتب می‌شوند و این امر منجر به تشکیل یک جدول جدید خواهد شد که نماینده‌ی ذهنیت عامل مورد نظر می‌باشد (خسروی، ۱۳۹۶: ۱۳۱). رتبه‌های عاملی و همچنین میزان همبستگی نمودار کیوها با هر عامل در جدول شماره ۴ نمایش داده شده‌اند. داده‌های این بخش نشان می‌دهد که عامل اول و دوم دارای ۴

۱. جدول رتبه‌بندی که گزاره‌ها در آن اولویت‌بندی شده‌اند، نمودار کیو نیز نامیده می‌شود.

2. Eigenvalue
3. Communality

دیدگاه حمایت‌کننده و عامل سوم و چهارم نیز هر کدام ۲ دیدگاه حمایت‌کننده دارد که در یک پژوهش کیو با ۱۵ مشارکت‌کننده، توزیع خوب و ایده آلی است.

جدول ۴. مقدار ویژه پراکندگی عامل‌ها (درصد واریانس کل تبیین شده)

عامل‌ها	مقادیر عامل‌های استخراج‌شده چرخش یافته نهایی		
	مقدار ویژه	واریانس	واریانس تجمعی
۱	۳/۰۱۵	۲۰/۱۰۱	۲۰/۱۰۱
۲	۲/۸۹۴	۱۹/۲۹۰	۳۹/۳۹۱
۳	۲/۰۰۶	۱۳/۳۷۶	۵۲/۷۶۷
۴	۱/۹۷۷	۱۳/۱۷۸	۶۵/۹۴۶

جدول ۵. همبستگی نمودار کیو‌ها با عامل‌ها (بارهای عاملی چرخشی ذهنیت‌های شناسایی شده)

مشارکت‌کننده‌ها	عوامل (ذهنیت‌ها)			
	۱	۲	۳	۴
۷	۰/۸۰۶۷۷۱	۰/۲۶۶۷۷۶	۰/۲۰۲۳۹۶	۰/۰۲۱۲۶۸
۴	۰/۸۷۲۸۳۳	-۰/۱۷۹۴۶۴	۰/۱۷۱۶۴۰	۰/۰۱۱۰۵۵
۸	۰/۷۵۴۴۰۴	-۰/۰۶۲۱۰۳	۰/۲۷۵۸۸۱	۰/۱۳۱۱۶۱
۱۳	۰/۶۱۰۰۸۸	۰/۱۳۰۷۴۸	۰/۴۰۷۹۹۰	۰/۱۴۸۰۳۷
۶	۰/۲۴۲۵۸۶	۰/۸۶۶۹۶۸	۰/۰۵۵۹۷۰	۰/۰۵۰۵۰۸
۲	-۰/۰۳۷۵۳۴	۰/۶۷۲۸۴۹	۰/۲۱۱۲۰۲	۰/۰۶۳۸۳۶
۱۱	۰/۳۴۲۹۹۸	۰/۶۶۵۴۱۴	۰/۰۵۸۸۶۷	۰/۳۷۴۹۴۰
۱	۰/۵۰۰۳۷۳	۰/۵۱۹۵۷۲	۰/۲۱۵۸۹۵	۰/۰۶۶۴۸۰
۱۰	۰/۰۶۶۸۳۷	۰/۵۷۱۰۵۷	۰/۴۴۴۳۸۲	۰/۲۳۸۰۳۴
۱۴	-۰/۰۷۳۷۹۱	۰/۴۷۰۶۳۵	۰/۴۹۸۷۵۱	۰/۳۳۲۸۳۱
۹	۰/۲۳۵۶۴۷	۰/۲۱۰۶۵۲	۰/۷۱۹۹۳۲	۰/۰۱۷۰۳۹
۱۲	۰/۱۷۹۳۲۰	۰/۱۶۴۷۵۶	۰/۵۸۰۰۱۴	۰/۰۱۹۳۸۰
۱۵	۰/۰۰۲۰۷۱	۰/۱۵۸۶۴۰	۰/۱۶۸۵۷۳	۰/۸۹۳۵۲۱
۵	۰/۲۱۶۷۳۱	۰/۳۷۰۲۶۴	-۰/۳۷۶۳۷۳	۰/۶۵۰۱۱۳
۳	۰/۵۵۲۳۴۹	-۰/۰۰۳۴۹۲	۰/۳۲۸۸۳۶	۰/۵۶۶۹۷۰

نتایج اجرای تحلیل عاملی اکتشافی در جدول ۶ آورده شده است. داده های جدول نشان می‌دهد که بیشترین اجماع بر عامل یک (به میزان ۲۰/۱۰۱) و کمترین اجماع بر عامل چهارم (با حدود ۱۳ درصد) می‌باشد.

جدول ۶. مقدار ویژه و همه داشت عامل‌های چرخش یافته

عامل (ذهنیت)	مقدار ویژه	همه داشت (درصدواریانس)	همه داشت جمعی
۱	۳/۰۱۵	۲۰/۱۰۱	۲۰/۱۰۱
۲	۲/۸۹۴	۱۹/۲۹۰	۳۹/۳۹۱
۳	۲/۰۰۶	۱۳/۳۷۶	۵۲/۷۶۷
۴	۱/۹۷۷	۱۳/۱۷۸	۶۵/۹۴۶

تحلیل یافته‌ها

در این پژوهش هر عامل به صورت یک نمودار کیو نمایش داده می‌شود و عامل‌ها مجدداً در جدول رتبه بندی پژوهش وارد می‌شوند تا ۴ نمودار کیو به دست آید. در واقع، این ۴ نمودار کیو قادر به بیان حدود ۷۰٪ از دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان بوده که به ۴ دسته اصلی تقسیم‌بندی می‌شوند. در ادامه به تفسیر آنها پرداخته می‌شود.

اکنون سوال اصلی اینست که راهبرد عملیات روانی آمریکا در قبال برنامه هسته‌ای ایران چیست و از چه سازوکارهای اجرایی استفاده می‌کند؟

برای پاسخ به این سؤال به آرایه‌های عاملی توجه خواهیم کرد. آرایه‌های عاملی، جداول کیو کامل شده‌ای هستند که بر اساس نرمال‌سازی نتایج به دست می‌آیند. این آرایه نشان می‌دهد که در هر رویکرد بیشترین و کمترین امتیاز به کدام گزینه کیو (گزاره) اختصاص یافته است. جدول ۷ خلاصه‌ای از آرایه‌های عاملی پژوهش می‌باشد که کمترین و بیشترین امتیاز اختصاص یافته به هر گزینه کیو در ۴ رویکرد را نشان می‌دهد.

جدول ۷. برگه یادداشت عوامل (الگوهای ذهنی) این پژوهش

گزینه‌های کیو				الگوها
-۴	پایین‌ترین رتبه‌ها در الگو	بالا‌ترین رتبه‌ها در الگو	+۴	
۴۰-۳۵-۳۱-۲۴-۱۰	۳۹-۳۵-۳۲-۱۵-۷-۳-۱	۳۸-۲۵-۲۲-۲۰-۱۳-۹	۳۶-۲۶-۲۲-۱۷-۴	اول
۴۰-۳۷-۳۵-۲۸-۱۹-۱۰	۴۰-۳۷-۳۱-۲۷-۲۳-۱۵-۱۳-۱۰-۱	۳۸-۳۲-۲۰-۱۶-۱۲-۱۱-۹-۸	۳۴-۲۶-۲۲-۱۶-۹-۶	دوم
۴۰-۳۱-۲۷-۱۹-۱۰-۳	۴۰-۲۷-۲۵-۲۳-۲۰-۸-۳	۳۹-۳۸-۲۹-۲۸-۲۶-۲۵-۱۹-۸-۶	۳۴-۲۹-۱۲-۹	سوم
۴۰-۳۵-۲۵-۲۳-۱۹-۱۴	۲۸-۲۷-۲۵-۲۳-۲۱-۷-۳	۳۹-۲۶-۲۵-۲۲-۱۳-۹-۴	۳۹-۳۴-۲۶-۱۶	چهارم

با توجه به گزینه‌های موافق و مخالف در هر رویکرد در جدول فوق، می‌توان رویکردهای چهارگانه را به دو نگرش کلی در تبیین راهبرد نوین عملیات روانی آمریکا و سازکارهای اجرایی آن تقسیم کرد: نگرش کلان به تعیین الگوی راهبردی عملیات روانی در قبال برنامه هسته‌ای ایران است و نگرش خرد به سازوکارهای اجرایی در فضای پساتوافق نامه هسته‌ای (برجام) برمی‌گردد. گرچه در این چهار رویکرد به نوعی تقسیم بندی نسبت به سازوکارهای عملیات روانی آمریکا در قبل و پسا برجام وجود دارد.

بر اساس محتوای گزینه‌های موافق و مخالف در هر نگرش، نگرش خرد به راهبرد عملیات روانی آمریکا در قبال برنامه هسته‌ای ایران می‌توان به دو رویکرد متهم سازی و خنثی سازی که در حوزه تهدیدات نرم قابل ارزیابی است، تقسیم کرد. همچنین بر اساس محتوای گزینه‌های موافق و مخالف در هر نگرش، نگرش کلان به الگوی استفاده شده در راهبرد عملیات روانی آمریکا را می‌توان رویکرد مبتنی بر الگوی تهدیدنمایی فریبده دانست. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که مشارکت کنندگان رویکرد عملیات روانی آمریکا را با چهار ذهنیت متفاوت به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌دهند:

الف. رویکرد (ذهنیت) متقاعدسازی

ب. رویکرد (ذهنیت) اعتبارسازی

ج. رویکرد (ذهنیت) متهم‌سازی بین‌المللی (سوژه سازی از ایران)

د. رویکرد (ذهنیت) بی‌اثر سازی (خنثی سازی)

برای پاسخ به سوال اصلی تحقیق و با توجه به اثرگذاری عامل‌ها بر تعیین الگوی مورد استفاده آمریکایی‌ها در قبال برنامه هسته‌ای ایران، عوامل شناسایی شده و اثرگذار توسط خبرگان، نشان دهنده استفاده آمریکایی‌ها از الگوی تهدیدنمایی فریبده بوده و کارگزاران، نهادهای جنگ نرم و سازمان‌های آمریکامحور با استفاده از سازوکارهای فوق، نقش مهمی را در برساخت آگاهی عمومی منفی از برنامه هسته‌ای و همچنین تشدید روند امنیتی مرتبط با تهدیدات نرم در قبال برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران ایفا کرده‌اند. به منظور شناخت سازوکارها به تشریح عوامل و ارتباط آن با سوال و

فرضیه پژوهش می‌پردازیم. سازوکارهای شناسایی شده که براساس نظر خبرگان بیشترین اثرگذاری را در شناخت راهبرد عملیات روانی ایالات متحده در قبال برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی بویژه حین مذاکرات متعدد هسته‌ای داشته است، تشریح می‌گردد.

شناسایی عامل‌ها (رویکردهای ذهنی)

الف. ذهنیت خنثی‌سازی (متهم‌سازی):

عامل شناسایی شده مرتبط با فرضیه تحقیق عامل شماره سه هست که مقدار ویژه آن برابر با ۲,۰۰۶ بوده و نماینده ۱۳,۳۷۶ درصد دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان می‌باشد. گزاره‌های بااهمیت این عامل در جدول زیر آمده است.

جدول ۱۰. عامل ذهنی خنثی‌سازی (متهم‌سازی)

عبارت‌های مؤثر در عامل	رویکرد
۱. انتشار اطلاعات مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای ایران و آشکارسازی آن‌ها	رویکرد ذهنی (سوزده سازی از ایران) بین‌المللی (متهم‌سازی)
۲. اهمیت بحران هسته‌ای ایران در امنیت بین‌الملل و نقش آن در چیدمان قدرت در خاورمیانه در دوران پسا جنگ سرد از نظر اتاقی فکرهای آمریکا در سلسله نشست‌های راهبردی	
۳. خوانش خطر پارسی و خطر شیعی از سوی نخبگان فکری و ابزاری آمریکا در نهادهای علمی و سیاست‌گذار با تفسیر از عدم امنیت تاریخی ایران (کتاب‌های خطر پارسی و ایران مخفی)	
۴. خوانش فیزیکی از امنیت در برنامه هسته‌ای ایران از سوی نهادهای اطلاعاتی و کارگزاران	
۵. تصویر ایران در مجله‌های تایمز و نیوزویک آمریکا و انتشارات بین‌المللی آن به زبان‌های مختلف (برجسته‌سازی خطر بالقوه ایران - عدم صداقت ایران در فعالیت هسته‌ای)	
۶. انتشار نقش منابع اورانیوم ایران در توسعه برنامه هسته‌ای نامحدود	
۷. نقش نظرسنجی مراکز تحقیقاتی معتبر اثرگذار بر روندهای جهانی موضوعات کلان مانند اتمی شدن ایران	

نظرات مشترک افراد این گروه نشان می‌دهد که این افراد، عمده‌ترین تحرکات، مواضع و اخبار مربوط به مذاکرات هسته‌ای در سال‌های ۱۳۹۴ به بعد از سوی نهادهای جنگ نرم، کارگزاران و سازمان‌های آمریکایی محور را تلاش برای متهم‌سازی بین‌المللی (سوزده‌سازی از ایران) می‌دانند. آن‌ها معتقدند روند افشاگری‌های کاذب در خصوص فعالیت‌های هسته‌ای ایران در پسامذاکرات هسته‌ای، نقش ایران منطقه‌ای ایران در چیدمان سیاست‌های منطقه‌ای، نظرسنجی‌های متعدد در خصوص تهدیدات آتی هسته‌ای ایران و خوانش فیزیکی از تحولات اخیر مربوط به

توافق نامه سال ۱۳۹۴، در تغییر سیاست‌های آمریکایی‌ها برای سوژه سازی از ایران به منظور محدودسازی و مهار بیشتر ایران اهمیت زیادی داشته است و در دستورکار جدی هم قرار گرفت. ب. ذهنیت بی‌اثر سازی مذاکرات هسته‌ای:

عامل شناسایی شده دیگر عامل شماره چهار می‌باشد که مقدار ویژه آن برابر با ۱/۹۹۷ بوده و نماینده ۱۳/۱۷۸ درصد دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان هست. گزاره‌های با اهمیت این عامل در جدول زیر آمده است.

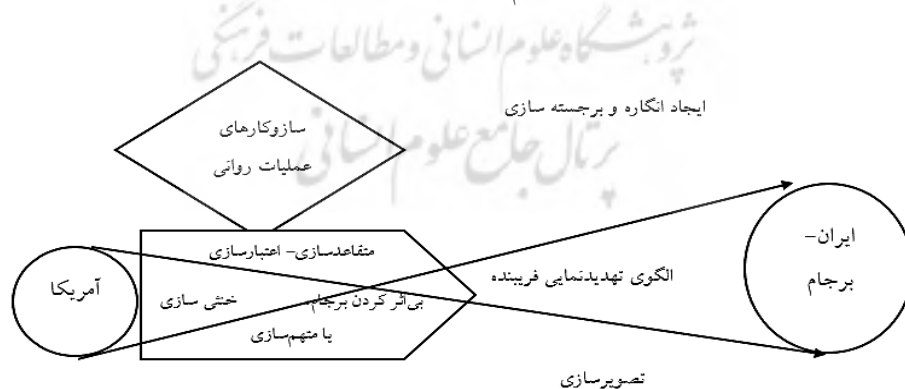
جدول شماره ۱۱. عامل ذهنی خنثی سازی (بی‌اثر سازی) مذاکرات هسته‌ای

عبارت‌های مؤثر در عامل	رویکرد
۱. انتصابات در میان مقامات دیپلماتیک بین سال‌های ۲۰۱۷ الی ۲۰۱۹ - تغییر مقامات دیپلماتیک و اطلاعاتی در نهادهای تصمیم‌گیر سیاست خارجی	عامل ذهنی خنثی سازی (بی‌اثر سازی) ب. مذاکرات هسته‌ای
۲. (اتهام) حمایت ایران از تروریسم، نظام‌های سیاسی منطقه و تلاش برای دستیابی به بمب هسته‌ای	
۳. نشر قانون سنا که طبق قانون وظیفه دارد مانع توافق بد با ایران شود (حق و تو توافقات دولت)	
۴. تغییر هیئت حاکمه آمریکا و نقش سیاست‌گذاری‌های دیپلماتیک و اطلاعاتی آن دولت جدید	
۵. جهت‌گیری منطقه‌ای ترامپ و تضمین امنیت به رژیم‌های مخالف ایران با حضور در نشست‌های آن‌ها	
۶. تصویر ایران در مجله‌های تایمز و نیوزویک آمریکا و انتشارات بین‌المللی آن به زبان‌های مختلف (برجسته‌سازی خطر بالقوه ایران - عدم صداقت ایران در فعالیت هسته‌ای)	
۷. پیوند معنادار روند صلح خاورمیانه، حقوق بشر، تروریسم و ... در کنار مسائل هسته‌ای	
۸. توسعه ارتباط با اسرائیل و کمک تسلیحاتی به برخی کشورهای منطقه از سوی آمریکا	
۹. فعالیت‌های اطلاعاتی و تحرکات دیپلماتیک تحریک‌آمیز نظامی کارگزاران و نهادهای امنیتی	
۱۰. مذاکرات تصنعی، طرفداری از تحریم و تهدیدات مستمر، اعمال فشار بر همراهی کشورهای موافق علیه ایران	

نظرات مشترک افراد این گروه نشان می‌دهد که این افراد، عمده‌ترین تحرکات، مواضع و اخبار مربوط به مذاکرات هسته‌ای بویژه سال‌های پسا توافق نامه برجام (۱۳۹۴) از سوی نهادهای جنگ نرم، کارگزاران آمریکایی و نهادهای اطلاعاتی را تلاش برای خنثی‌سازی و بی‌اثرسازی بندهای توافق نامه در سایه سکوت و همکاری راهبردی سایر کشورهای مرتبط با توافق نامه می‌دانند. آن‌ها معتقدند آمریکایی‌ها به دنبال تغییر در هیئت حاکمه (جایگزینی ترامپ بجای اوباما)، روندهای مربوط به تهدیدنمایی از فعالیت‌های هسته‌ای، حق و توی کنگره نسبت به مصوبات دولتی، انتصابات جناح رادیکال و جنگ طلب جمهوری خواه، پیوند معنادار صلح

خاورمیانه، حقوق بشر، تروریسم و ... در کنار مسائل هسته‌ای ایجاد برخی محدودیت‌های جدید و اقدامات عملی در سیاست‌های منطقه‌ای آمریکا (نزدیکی و هماهنگی بالا با اسرائیل و عربستان) اهمیت زیادی داشته است.

کارگزاران جنگ نرم آمریکا شامل رسانه‌ها، نخبگان سیاسی و نظامی، اتاق‌های فکر در سیستم‌های سیاسی و اطلاعاتی آمریکا در فضای پس‌ابرجام مبتنی بر پنج راهبرد گذشته مهار حداقلی، مهار تقویت‌شده، هزینه‌سازی، پس‌راندن و تغییر رژیم به‌عنوان شاخص‌ترین مؤلفه اثرگذار در روند پرونده هسته‌ای و مذاکرات برجام، فعالیت‌های متعددی را انجام داده‌اند که نشان دهنده برجسته‌سازی و تهدیدنمایی گسترده از ماهیت توافق با ایران و ارتباط آن با آینده امنیت در نظام بین‌الملل دارد. بنابراین با مجموعه داده‌های به‌دست آمده از سازوکارهای عملیات روانی مطرح شده در صفحات قبل، تصریح می‌گردد که راهبرد مورد استفاده آمریکا، علیه نهادهای سیاسی و امنیتی، گروه‌های اجتماعی و مسئولین کشورهای درگیر موضوع برنامه هسته‌ای، در جهت مسئله‌سازی از برنامه هسته‌ای و هرگونه مذاکرات مرتبط با آن بود است. این راهبرد به دلیل سطح‌کشی آن بر امنیت ملی در نظرات خبرگان موردنظر این پژوهش مورد تأکید گرفت. در واقع نهادهای جنگ نرم آمریکا با توجه به سازوکارهای عملیات روانی در مجموع با ایجاد ساخت آگاهی عمومی منفی از برنامه هسته‌ای ایران که منجر به برجسته‌سازی در حوزه‌های متعدد شده بود، الگوی تهدیدنمایی فریبنده را به کار گرفتند. این الگوی نوین راهبردی نقشی تعیین‌کننده در اتخاذ سیاست‌های روانی نهادهای جنگ نرم آمریکا داشته است.

شکل ۴. الگوی نوین تهدیدنمایی فریبنده آمریکایی‌ها

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این پژوهش تلاش شد عملیات روانی از دیدگاه امنیت ملی و در چارچوب رویکرد تهدید نرم مورد بررسی قرار گیرد. براین اساس ضمن مطالعه فرایندهای تأثیرگذاری عملیات روانی و نقاط مرجع تهدید نرم، راهبرد عملیات روانی به عنوان یک تهدید مورد مذاقه قرار گرفت می توان گفت رسانه‌ها و دیگر نهادهای جنگ نرم آمریکایی فضایی ساختگی ارائه می کنند؛ برداشتی ذهنی از جهان که ضرورتاً با جهان واقعی منطبق نیست. به عبارتی ساخت آگاهی عمومی را منطبق با منافع ملی خود ایجاد کرده اند که در مبانی نظری پژوهش به آن پرداخته شد.

براین اساس تلاش گردید تا ذهنیت متخصصان و مطلعین عملیات روانی با توجه به تجربیات مختلف آنها درباره الگوی عملیات روانی راهبردی آمریکا در قبال برنامه هسته‌ای ایران مورد شناسایی قرار گیرد. نتایج این پژوهش نشان داد که تضاد غرب با جمهوری اسلامی ایران در دهه اخیر به کشمکش نوین از طریق عملیات روانی منجر شده و ایران اسلامی همواره آماج عملیات روانی دشمنان به ویژه از طریق رسانه‌ها قرار گرفته است.

مقایسه نتایج این پژوهش با تحقیقات مشابه بین المللی نیز نشان می دهد که نتیجه این پژوهش یعنی مشخص نمودن سازوکارهای اجرایی یک نبرد نوین، اگرچه در یک پژوهش به شکل جامع تاکنون دیده نشده است، اما در پژوهش‌های جداگانه درباره عملیات روانی و فعالیت هسته‌ای در ایران به صورت جنگ‌های رسانه‌ای و تقلیل عملیات روانی به یک فعالیت رسانه‌ای مورد حمایت و پشتیبانی قرار گرفته است. البته این مهم یک خطای راهبردی است چرا که عملیات روانی خود یک محور در سیاست خارجی و از اجزای اصلی جنگ‌های نوین و ترکیبی حاکم بر روابط بین الملل می باشد.

بنابراین عملیات روانی به عنوان مؤلفه نرم قدرت، نیاز به مقابله از طریق قدرت نرم دارد و اقدامات سخت افزاری نمی تواند نتایج مطلوبی را در برابر آن داشته باشد. بنابراین می بایست دستگاه‌های ذی ربط به صورت حساب شده و در راستای راهبرد کلان و با شیوه‌ای مسوولانه اقدام نمایند و تبعات سیاست‌های خود را در نظر گیرد تا ندانسته در زمین سیاست مورد نظر حریف بازی نکنند. همچنین به محققان آتی پیشنهاد می شود که به شکل میدانی اثربخشی هر یک از ارتباط

مستخرج از این پژوهش را مورد بررسی دقیق قرار دهند تا نسخه‌های کاربردی برای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی فراهم شود. در چنین فضایی برای شناخت لازم از عملیات روانی دشمن علاوه بر رفع کاستی‌ها و خلاءهای موجود، نیاز به تدوین راهبرد‌های مقابله‌ای و مخاطب‌شناسی عمیق داریم.

نتایج تحقیق نشان دهنده سه اشکال اساسی در نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری کشور در حوزه عملیات روانی است: مورد اول؛ نبود مرکزی است تا همه داده‌های جمع‌آوری شده در کشور را به‌طور جامع و همه‌جانبه جمع‌آوری و رصد کند. مورد دوم؛ اقدامات پدافندی در کشور نیز چندان از انسجام و یکپارچگی برای پیشینه‌سازی توانمندی‌های کشور برخوردار نیست و مورد سوم؛ در حوزه اقدامات آفندی (تهاجم) تا حدودی اقدامی صورت نمی‌گیرد همین نقصان‌ها ایجاد می‌کند نهادی فرابخشی مستند به قانون مجلس شورای اسلامی تأسیس شده و وظایف مذکور را با طراحی ساختاری چابک و چالاک بر عهده گیرد.

برای مثال یکی از کارکردهای اصلی این نهاد می‌تواند تدوین پروتکل موضع‌گیری از سوی مقامات تأثیرگذار و مؤثر کشور باشد. متأسفانه در این حوزه ما شاهد نوعی لجام‌گسیختگی بی‌حد و حصر هستیم و مقامات کشور چندان برای خود محدوده و «مسئولیت انقلابی» چارچوبی در نظر نمی‌گیرند و نوعی بی‌مسئولیتی گسترده تحت لوای در مقامات مشاهده می‌شود که هموارکننده عملیات روانی حریف است.

نکته مهم دیگر سنجش میزان تأثیرگذاری عملیات روانی حریف بر روند تحقق سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ است. به گونه‌ای که بتوان عملکرد هر نهاد و دستگاهی را در حوزه آفندی و پدافندی ارزیابی و اندازه‌گیری کرد و مجموعه نهادهای ذی‌ربط را فرماندهی و مدیریت کرد، که به نظر می‌رسد در این بخش نهاد صاحب صلاحیت مجمع تشخیص مصلحت نظام است و باید برای عملکرد آن سازوکار مناسب اندیشید. گفتنی است در پژوهشی تفصیلی الگوی مدیریتی عملیات روانی طراحی و در اختیار کمیته امنیت کمیسیون سیاسی و دفاعی و امنیت دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام قرار گرفته است که بخشی از این پیشنهادات پژوهش حاضر در آن کمیسیون‌ها مطرح و تهیه دستورالعمل را پیشنهاد داده‌اند. براساس نتایج این پژوهش به متولیان و

سیاستگذاران حوزه عملیات روانی و جنگ‌های نوین و ترکیبی پیشنهاد می‌شود که اقدامات زیر را در دستور کار قرار دهند:

۱- تاسیس مرکز ملی هماهنگ‌کننده جنگ نرم ضروری است. این مرکز وظیفه اساسی هماهنگی بین نهادهای مختلف داخلی در زمینه مقابله با جنگ نرم دشمن را بر عهده داشته و تصویرسازی رسانه‌ای از ایران را تحت کنترل، پایش و نظارت دارد. با توجه به ظرفیت‌های قانون اساسی و همچنین قانون تمرکز اطلاعات، می‌توان قرارگاه آنلاین عملیات روانی در شورای عالی امنیت ملی ایجاد و در حوزه‌های راهبردی تصمیم‌گیری نمود. در حوزه‌های تاکتیکی (راه‌کنشی) و عملیاتی نیز این وظیفه بر عهده وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نیروهای مسلح متناسب با موضوع مربوط به هرکدام مدنظر قرار بگیرد. در این حوزه دستورالعمل چگونگی تشکیل قرارگاه مذکور تهیه شده است.

۲- رویکرد مردم به شبکه‌های تلویزیونی خارجی و رویش قارچ مانند شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای یکی بعد از دیگری نشان دهنده ناموفق بودن برنامه‌های صدا و سیما و ادبار مردم از این رسانه است. اگر این موضوع آسیب‌شناسی بر طرف نشود بزرگترین ضربه به منافع ملی وارد خواهد شد. راهبرد اساسی این است که مردم ایران باید اخبار ایران را از رسانه‌های داخلی بشنوند و ببینند. بنابراین راه‌اندازی شبکه‌های رسانه‌ای جدید تحت نظارت کلی صدا و سیما و با تولید و گرداندگی بخش خصوصی ضرورتی حیاتی است، این شبکه‌ها می‌تواند به‌طور غیر رسمی پاسخگوی نیازهای سرگرمی و اطلاع‌رسانی مردم بوده و اعتماد مردم به رسانه‌های داخلی را بازگرداند. در این حوزه حمایت از جریان تولید محتوای سالم (مالتی مدیا) در فضای سایبر و به ویژه شبکه‌های اجتماعی برای دفاع از منافع ملی کشور در چارچوب جنبش نرم افزاری باید صورت گیرد.

فهرست منابع

قرآن کریم

- اخوان، پیمان و مریم دهقانی (۱۳۹۳)، تحلیل نظریه تولید دانش هسته‌ای در اندیشه‌های مقام معظم رهبری، دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال چهارم، شماره ۱۱.
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۵)، عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران (تحلیل محتوایی رادیو فردا و رادیو صدای آمریکا)، فصلنامه عملیات روانی، تهران، سال سوم، شماره ۱.
- (۱۳۸۶)، کاربرد روانشناسی در عملیات روانی، فصلنامه عملیات روانی، تهران، سال دوم، شماره ۶.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۷)، مقدم‌های بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری، تهران: نشر دیدار
- بتولی، سیدابوالحسن (۱۳۹۲)، بررسی ماهیت تهدیدات نرم علیه ج.ا.ا با تاکید بر تهدیدات نرم رسانه‌ای، دوفصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره ۱۰، ص ۱۸۱-۲۰۲.
- خسروی، محبوبه (۱۳۹۶)، شناسایی دیدگاه متخصصان برنامه درسی با استفاده از روش کیو، فصلنامه پژوهش‌های برنامه درسی، دوره هفتم، شماره ۱۴.
- خسروی، محبوبه (۱۳۹۹)، تحلیل نقش دانشگاه پژوهی در برنامه درسی آموزش عالی، فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی، سال هفتم، شماره ۲۷.
- خوشگویان فرد، علیرضا (۱۳۸۶)، روش‌شناسی کیو، تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما
- دانایی فرد، حسن، سیدیعقوب حسینی و روزبه شیخ‌ها (۱۳۹۲)، روش‌شناسی کیو: شالوده‌های نظری و چارچوب انجام پژوهش، تهران: انتشارات صفار.
- دیبری مهر، امیر و هومن ناقب (۱۳۹۰)، عملیات روانی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، فصلنامه راه‌نامه سیاستگذاری، سال دوم، شماره سوم.
- دهقان، علیرضا (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر رسانه‌ها بر افکار عمومی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۳.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و مصطفی دلاورپور اقدم (۱۳۹۷)، برآورد سیاست‌های تحریمی کنگره آمریکا در دوران پسابرجام، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال هفتم، شماره ۲۶.
- ذوالفقاری، مهدی (۱۳۹۱)، تحلیل عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه موردی پرونده هسته‌ای، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
- ریسی نژاد، آرش (۱۳۹۷)، امنیت وجودی و مسأله هسته‌ای ایران، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره هشتم، شماره ۲۷.
- سبیان اردستانی، حسین (۱۳۸۴)، «عملیات روانی و آشوب‌گری»، فصلنامه عملیات روانی، سال سوم، شماره ۱۳.

سلطانی نژاد، احمد و همکاران (۱۳۹۹)، آمریکا و برنامه هسته‌ای ایران؛ استراتژی برجینش و ابزارهای آن، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره اول.

سورین، ورنر جوزف و جیمز دلبیو تانکارد (۱۹۹۱)، نظریه‌های ارتباطات، ترجمه علیرضادهقان، چاپ چهارم، تهران: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.

شکرخواه، یونس (۱۳۷۴)، خبر، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و پژوهش‌های رسانه‌ای.

نراقی، ملا احمد (۱۳۸۸)، معراج السعاده، قم، انتشارات آل طه.

Cohen, Bernards (1963), **The Press And Foreign Policy**, Princeton: Princeton University Press:120.

McCombs, Maxwell and Shaw Donald (Summer, 1972), "**The Agenda-Setting Function of Mass Media**", Public Opinion Quarterly. 36 (1):76-187

Moshirzadeh, Homeira, (2007), "**Discursive Foundations of Iran's Nuclear Policy**", Security Dialogue, Vol. 38(4): 521-543.

Kelly, Paul (2002, June 8); "Soft Option for Hard Heads", The Weekend Australian.

Nye, Jr., Joseph S. (2003a, Jan. 10); "Propaganda Isn't the Way: Soft Power", The International Herald Tribune.

Nye, Joseph S. (2003b); "Soft Power: The Means to Success in World Politics", **Public Affairs**.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Rocky_\(film_series\)#Rocky_III](http://en.wikipedia.org/wiki/Rocky_(film_series)#Rocky_III)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی